

เทศน์เช้า วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะ ตั้งใจฟังธรรม เพราะวันนี้เป็นวันพระ วันพระ วันโกนนะ เราแสวงหาบุญ กุศลใส่หัวใจของตน เป็นชาวพุทธ ถ้าเป็นชาวพุทธๆ นะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเวลา เทศนาว่า การใด ถ้าเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ให้กรรมฐานเข้าป่า เข้าเขาไป เพื่อฝึกหัดประพฤติ ปฏิบัติให้ตามความเป็นจริงขึ้นมา

เพราะเป็นวันพระ วันพระ หัวใจนะ พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานเป็นผู้ที่ประเสริฐ ถ้าเป็น หมรวาสมา อนุปปิณฑา ให้เขาทำงานของเขาก่อน ถ้าเขาไม่ทำงานของเขาก่อน หัวใจเขาไม่ เปิดกว้าง หัวใจของเขามันคิดแต่เรื่องปัจจัยเครื่องอาศัย เรื่องทางโลก ว่าสิ่งนั้นจะเป็นที่พึ่งที่ อาศัย

แต่ในพระพุทธศาสนา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รัตนตรัย พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เบิกบานในธรรมะ เบิกบานในธรรมะ ถ้ามันทำจิตใจของตนขึ้นมามีเป็นสังฆะ เป็นสังฆะเป็น ความจริงขึ้นมา เห็นไหม

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม แสดงธรรมขึ้นมา พระอัญญาโกณฑัญญะ มีดวงตาเห็นธรรม แสดงอริยสัจขึ้นมา ปัญจวัคคีย์เป็นพระอรหันต์ ยสະทั้งหมู่คณะเป็นพระ อรหันต์ เป็นพระอรหันต์เพราะเป็นสังฆะเป็นความจริง

วันพระเป็นผู้ประเสริฐ มั่นประเสริฐในหัวใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ นั้น เป็นสังฆะเป็น ความจริงใจ พระพุทธศาสนาแวววาว แวววาวเพื่อให้บริษัท ๔ ประพฤติปฏิบัติให้ถึงที่สุดแห่ง ทุกข์

เวลาเป็นทุกข์เป็นยากขึ้นมา เราทุกข์เรายากกันมาก เราทุกข์เรายากกันมาก นี่ว่าเป็น ความทุกข์ของสมมุติในโลกนี้เท่านั้นนะ

ผู้ที่ทำกรรม เทวทัต ธรณีสูบไปเป็นๆ เลย ผู้ที่ฝึกหัดประพฤติปฏิบัติไ้ พระปฏิบัติๆ ที่ว่า มีบุญมีกุศล เวลาสิ้นชีวิตไปนะ เขาตามไป ไปอยู่ที่ไหน เหล็กเท่าลำตาลนะ อยู่ที่ปากขุมนรก ผ่า กาสาวพัสตร์ ธงชัยพระอรหันต์ไปพาดอยู่นั่นจนแน่นเลย ไข่ที่ตกไปในนรกอเวจีมากมาย

แล้วเวลาลูกศิษย์องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติถึงที่สุดแห่งทุกข์ พญามารตรวจสอบเลย จะให้อยู่ในอำนาจของตนไ้

มาร มารหาไม่เจอหรอก มารไม่ต้องหา ไม่มีผ้ากาสาวพัสตร์ที่ไ้ไหนไปพาดอยู่ปากนรก เลย ไม่มีจิตดวงไหนที่จะให้ใครตามได้ทันเลย แม้แต่มารขุดคุ้ยค้นคว้ายังหาไม่เจอเลย นี่ความ มหัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา

วันพระๆ เป็นวันสำคัญของชาวพุทธ ชาวพุทธหาบุญกุศลใส่หัวใจของตนไ้ ไปวัดไปวา เป็นประเพณีวัฒนธรรม มันเป็นประเพณีวัฒนธรรม มันเป็นเรื่องวัฒนธรรม เรื่องโลก เรื่องโลกๆ

ครูบาอาจารย์ที่ประพฤติปฏิบัติขึ้นมา เวลาสิ่งใดที่เป็นพิธีกรรมๆ พิธีกรรมมันเป็น ประเพณีวัฒนธรรม มันเป็นความดีงาม มันเป็นศาสนพิธี ถ้าที่ไ้ไหนมันเป็นพิธี วันที่เป็นพิธีกรรม ก็เป็นพิธีกรรม

แต่วัดปฏิบัติ พิธีกรรมนั้นแหละตัวปิดกั้น พิธีกรรมเรียบง่ายๆ เราไม่ต้องติดสิ่งนั้นเลยนะ

ไอ้โฮ! ยังไม่ได้กล่าวคำถวายทานเลยนะ พระยังไม่ได้สาธุรับเลย ตักเอาๆ มันจะเป็นบุญ เป็นกุศลอย่างไร

นี่แหละยอดบุญ ยอดบุญๆ เวลาทำบุญทำกุศล เจาะจงคนนั้นๆ มันเป็นบุญกุศลเฉพาะ ตน ทำสังฆทานๆ สิ่งนั้นเป็นบุญกุศลมากมายมหาศาล เพราะไม่มีระบุบุคคลตัวตน

ทำบุญๆ เราทำบุญถวายทานไปแล้ว ตั้งแต่ในหัวใจของเรา นั่นแหละยอดของบุญไ้ เพราะมันไม่ติดสิ่งใดทั้งสิ้นไ้ มันทำเพื่อเป็นธรรมทานไ้

มันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา เห็นไหม ถ้ามันเป็นจริงเป็นจังขึ้นมา แล้วมันไม่มีสิ่งใด นี่สมมุติ บุญญัตติ

ฉันเป็นลูกศิษย์คนสำคัญนะ จะใส่บาตร พระมองเห็นหรือยัง หลวงพ่อๆ หนูมาแล้วค่ะ

นี่ไง อย่างนั้นใช้ใหม่เป็นบุญ

เป็นบุญๆ ทำบุญทิ้งเหว แต่ทำกันไม่ได้ ทำกันไม่ได้เพราะอะไรละ เพราะกิเลสมันครอบงำไง พอกิเลสครอบงำขึ้นมาแล้วก็เป็นตัวเป็นตนขึ้นมายิ่งใหญ่ ยิ่งใหญ่ก็เหยียบย่ำทำลายเขา ถ้าไม่ได้ตั้งใจก็ขัดแย้งขัดขาเขา ชุตหลุมพรางหลอกเขา นี่ไง กิเลสมันพาไป

กุศลทำให้เกิดอกุศล เริ่มต้นเป็นกุศลนะ อยากเป็นบุญเป็นกุศลนะ

นี่ไง มาร มารไม่ต้องค้นคว้า ไม่ต้องแสวงหา ไม่พบหรือ

แต่เครื่องนุ่งห่ม ผ้ากาสาวพัสตร์ตกนรกไม่ได้ ไปพาดอยู่ปากขุมนรกลั่นนะ ตัวมันลงในนรกไง

เวลาไปวัด หนูมาแล้วคะ ไม่เห็นความสำคัญของหนูเลยหรือคะ

เอ็งก็เก็บไว้กินที่บ้านสิ ไปวัดไปวาเขาจะเสียสละ ใช้นั้นเป็นวัตถุ เห็นไหม นี่พิธีกรรมแต่ทักสิมานะในหัวใจมากมายมหาศาลขนาดไหน แล้วทักสิมานะอันนั้น เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา นั่งสมาธิมันจะสงบหรือไม่ มันจะเป็นจริงเป็นจังหรือไม่

ไปนั่งสมาธิกัน วางแผนแล้ว เดี่ยวจะเล่นอย่างนั้น เดี่ยวจะเล่น

พุทโธๆ ให้มันสงบนะ ไม่ใช่พุทโธๆ เพื่อจะวางแผน

เวลาจะเล่นเกม โอ้ย! วัดนี้เจริญรุ่งเรือง คนมากมายเลย

มากมายเป็นศึกสงครามไง วัดไม่ใช่ตลาดนัด ตลาดนัดมันเป็นเรื่องเศรษฐกิจของโลกเขา ตลาดนัดที่ไหนเป็นที่ชุมนุมใจ ที่วัดวาว่างๆ เขาก็เลยทำตลาดนัดกันไง

แต่เวลาครูบาอาจารย์ของเราเศร้าใจ

ที่นี้วัด วัดเป็นที่ดำรงอยู่ของอารามิกชน คนที่ไร้บ้าน คนที่สละออกจากบ้านมา ไปอยู่ในที่สงัดที่วิเวก สัปปายะ ๔ สถานที่ที่เป็นสัปปายะ ถ้าสถานที่ที่เป็นสัปปายะ เห็นไหม

ถ้ามันไม่เป็นสัปปายะได้ เราก็ออกวิเวกของเรา ออกวิเวกที่ไหนก็ได้ให้มันเป็นที่พักใจ
ของเรา แล้วพอใจแล้วนะ ฝึกหัดนะ

ไม่ใช่หนูมาแล้วค่ะ นี่พระออกปฏิบัติแล้วนะ พระกรรมฐานองค์สุดท้ายออกจากป่า
มานะ นี่ลูกศิษย์หลวงปู่มน้องค์สุดท้าย

อ้าปากมานะ มนุษย์เป็นสัตว์มีศรัทธา คิดอย่างหนึ่ง พูดอย่างหนึ่ง ทำอย่างหนึ่ง

ถ้าเป็นลูกศิษย์หลวงปู่มน้องค์สุดท้าย ทำไมไม่ให้เขาศรัทธา เขารู้เขาเห็นด้วยสติด้วย
ปัญญาของเขา อ้าปากมามันมาจากไหน มโนกรรมนะ คิดอย่างหนึ่ง พูดอย่างหนึ่ง ทำอย่าง
หนึ่ง

พระกรรมฐานนะ นี่มันเป็นข้อเท็จจริง ครูบาอาจารย์ที่ท่านประพฤติปฏิบัติมาท่านรู้
ท่านรู้แน่ คือว่ามันไม่เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตน แค่อารมณ์นั้นนะ ยังทำตนให้สงบสุขด้วย
ตนเองไม่ได้ ถ้าทำตนเองด้วยความสงบสุข คือจิตสงบระงับ มันคิดอย่างนั้น มันสวดยอารมณ์สิ่ง
ที่เลวทราม

นี่ไง สัมมาอาชีวะๆ ไง เราบอกว่าเราเป็นชาวพุทธ เราทำอาชีพที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง เวลา
พระปฏิบัติไป สวดยอารมณ์นั้นนะอาชีวะ สวดยอารมณ์นั้นนะเป็นอาหารของจิต สัมมาอาชีวะมัน
สวาปามกิเลสเต็มปากแล้ว ที่มันส่งออกนั้นนะ ที่มันคิดๆ มันสวาปามเต็มปากแล้ว ยังไม่รู้ตัว ยัง
คิด

มโนกรรม วจีกรรม กายกรรม แล้วทำอะไร คิดแล้วทำ ทำไมเอ็งขาดสติได้ขนาดนั้น ถ้าลง
ทำอย่างนั้นลงไป นั่นแหละมันบอกอะไรหลายๆ อย่างเลยนะ

สิ่งที่กระทำๆ พระปฏิบัติๆ ไง

ฉะนั้น สิ่งทีวันนี้วันพระๆ ไปวัดไปวาขึ้นมา เราก็ทำหน้าที่การงานของเรา เราไปทำบุญ
กุศลของเรา ทำเพื่อหัวใจของตน

นี่เหมือนกัน สิ่งที่ทำบุญกุศลมันเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธเรา ถ้าชาวพุทธเราทำที่ไหน
ที่ดิงาม เราก็สาธุ สิ่งที่ทำนั้นขอให้คนที่ไปวัดไปวาให้เห็นพระ

เกิดเป็นมนุษย์เป็นมงคลชีวิตไหม เห็นสมณะ สมณะเป็นมงคลชีวิต ไปวัดไปวาขึ้นมาเพื่อเอาทรัพย์สมบัติออกจากเรือนที่ไฟไหม้

เวลาตายไปนะ สมบัติกองไว้มหาศาลเลย เป็นมรดกตกทอดให้ลูกหลานมันไป แล้วถ้ามันไม่ดั่งาม มันก็มีความขัดแย้งกัน มันไม่เป็นสมบัติอะไรของเราทั้งสิ้นเลย แต่ถ้าเราเสียสละของเราออกไป ขนออกจากบ้านเรือนที่ไฟไหม้ออกไป มันเป็นสมบัติของคนคนนั้นไหม ใครทำทานไว้มากน้อยขนาดไหน

ดูสิ ในเอตทัคคะ ลูกศิษย์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสืบลีเลิศในทางที่ลามมากที่สุด เพราะว่าเขาทำได้มามากที่สุด คนที่ทำมาน้อยที่สุด พระอรหันต์ฉันข้าวไม่เคยอิมเลย บิณฑบาตมาที่ไหนก็ได้ แต่เขาก็มีสติปัญญารักษาหัวใจของเขาจนได้

พระสารีบุตรไม่เชื่อในสิ่งที่ชาวเขาร่ำลือกันอย่างนั้น ไปดูด้วยตนเองไหม ถ้าปล่อยนินทาเลย ถ้าจับบาตรไว้ อาหารยังมีอยู่ อ้าว! ฉัน วันนี้ฉัน จับบาตรไว้ นั่นนะได้กินบุญของพระสารีบุตร ฉันอาหารมีอยู่นั้นกินพพานมีอยู่นั้น

ตั้งแต่เกิดมาชาติหนึ่ง คนเราหิวกระหายทั้งชีวิต ทุกข์ขนาดไหน แต่เขาทำของเขามา นั่นคือเรื่องของวัตรธำตุ แต่ถ้าจะเป็นพระอรหันต์ มันต้องมีมรรค ๘ บุคคล ๔ คู่

ฉะนั้น ทุกข์ยากด้วยเรือนกาย แต่หัวใจถ้ามันย้อนกลับเข้ามา เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เกิดมาเกิดมาพบพระพุทธศาสนา เป็นบุญเป็นกุศลมากมายมหาศาล จะเลือกเดินทางไหน

เลือกเดินก็ทำหน้าที่การงานแสวงหาเลี้ยงชีพ เลือกในการประพฤติปฏิบัติในแนวทางใด ที่ถูกต้องชอบธรรม มันก็จะเข้าสู่ใจของตน ถ้าเลือกออกนอกกลุ่มนอกทาง เห็นไหม

นี่ไง ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ชาวพุทธๆ ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่เชื่อนอกจากพระพุทธศาสนา มันถึงมีภาคปริยัติไหม

ในชาวพุทธเราเนะ เราภูมิใจกันมากกว่า ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

ปริยัติคือการศึกษาล่าเรียนนี่แหละ การศึกษามาให้มันถูกต้องชอบธรรม ถ้าศึกษามาแล้ว แล้วถ้ามันแตกต่างกับการที่ศึกษามา มันเป็นพุทธไปตรงไหนวะ มันไม่เห็นเป็น มงคล

ตื่นเช้าทั้งนั้นนะ เชื้อ เชื้อตามๆ กันมา เชื้อหลากหลาย แล้วมันออกนอกกลุ่มนอกทาง แล้วเอ็งจะ
ภาวนาอะไรกัน นั่นนะมีจกาทิฎฐิทั้งนั้น ออกนอกกลุ่มนอกทางทั้งนั้น

ถ้ามันเป็นความจริงๆ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านวางข้อวัตรปฏิบัติไว้แล้ว ถ้ามันเป็น
จริงๆ อตุตา หิ อตุตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน

เอ็งแสวงหาตนได้ไหม ถ้าตนนี้มีสติสัมปชัญญะ ไม่เดินออกนอกกลุ่มนอกทาง สิ่งใดที่เป็น
ภาระรกรุงรัง ให้เรียบง่าย พระพุทธศาสนาเรียบง่ายที่สุด เรียบง่ายจนไม่มีอะไรเลย แต่ไม่มีอะไร
เลย มี มีเพราะอะไร มีเพราะรู้จริง ถ้ามันรู้จริง

คนมาติดอย่างนั้น ใสนี้ไม่ดี ใสนี้ไม่ดี มันผิดไปหมดเลย

ทำได้ทั้งนั้นนะ พิธีกรรมอะไรก็ได้ แต่ทำขึ้นมาแล้วเป็นภาระรกรุงรังใหม่ บายศรี
แหม! ทำมาชะยอดเยียมเลย พอกราบเสร็จ บายศรีนั้นเขาก็โยนทิ้ง

มันก็เป็นวัฒนธรรมนะ แม้แต่บายศรี เขาจะขอเป็นมรดกโลกเลยละ เป็นวัฒนธรรมที่จับ
ต้องไม่ได้ แหม! ทำมาแล้วสุดยอด มันเป็นเรื่องที่สวยงาม แล้วให้คนมาศึกษาค้นคว้าให้เป็น
ช่างฝีมือ

มันก็เป็นบุญเป็นกุศลนะ ถ้าทำถูกต้องชอบธรรม ถ้าทำเป็นสัมมาทิฎฐิถูกต้องชอบธรรม
เป็นบุญเป็นกุศล ถ้าทำผิดละ ถ้าทำโดยทุจริตละ นั่นนะสิ่งที่ทำ เพราะทำแล้วมันมีบุญและบาป

แต่ถ้าจะเอาประเพณีปฏิบัติขึ้นมา ถ้าบาป บาปก็ทำให้ทุกข์ยาก ถ้าบุญ บุญก็ทำให้สงบ
สุข

นี่ไง มันก็ต้องอาศัยบุญ อาศัยคุณงามความดีเป็นหนทาง แล้วบุญความดี เวลาผัดโค
ทางอันเอก พ้นจากบุญและบาป พ้นจากผิดและถูก แล้วลงสู่ความชอบธรรมอย่างไร

มรรคสามัคคี มรรคญาณ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ อาสวัชยญาณทำลายอวิชชาในหัวใจขององค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ ไม่มีอยู่ในโลกนี้ โลกนี้ไม่มี

ปริยัติสอนวิธีการอย่างไรก็สอนกันไป แต่ทำไม่เป็น ทำไม่ได้ ภาคปฏิบัติก็ศึกษาสิ่งนั้นมา แล้วมาฝึกหัดค้นคว้าให้มันเป็นความจริงขึ้นมา แล้วถ้าเป็นความจริงขึ้นมา จริงหรือเปล่า

ถ้ามันจริงขึ้นมา หลวงปู่มันไฉน

“หมู่คณะจำหลวงปู่ขาวไว้นะ เราได้คุยกับท่านขาวไว้แล้ว”

หลวงปู่เจี๊ยะเล่าให้ฟังเอง หลวงปู่เจี๊ยะออกจากหลวงปู่มันมา ไปหาหลวงปู่ขาวเลย

“ผมเจี๊ยะครับ ผมเจี๊ยะครับ ผมเจี๊ยะมาหาครับ”

หลวงปู่ขาวไฉน “เจี๊ยะ เจี๊ยะม้างกายนะ ม้างกาย ม้างกาย”

ถ้าม้างกายในวงกรรมฐาน มันม้างด้วยจิต ด้วยมรรค ด้วยสติด้วยปัญญา

สัปเหร่อ เขาชำระล้างศพ เขาเอาศพเข้าไปใส่ในเตาเผา เขาเป็นอาชีพของเขา นี่ไง หมอชันสูตรพลิกศพ นั่นก็อาชีพของเขา

ม้างกาย ม้างอย่างไร แล้วม้างด้วยอะไร แล้วอะไรเป็นคนม้าง

ม้างกาย พิจารณากาย พิจารณาให้มันเป็นสัจจะเป็นความจริงขึ้นมาไฉน แล้วเวลาเป็นขึ้นมา เวลาหลวงปู่เจี๊ยะ เวลาไปหาหลวงปู่ขาวไฉน

“เจี๊ยะๆ เจี๊ยะม้างกาย”

“ผมม้างครับ ผมม้างครับ”

คนเป็นกับคนเป็นนะ นายช่าง นายช่างผู้รถ เขาจับสิ่งใดที่จะซ่อมรถ ใครๆ ก็รู้เป็นไปได้อั้เราไม่ใช่เป็นนายช่าง ชี้อั้ ไปให้เขาหลอกอีกต่างหาก เอรารถไปซ่อม เขาเอาไปอู้ หลอกเอาไปขายเลย อุดหมดเลย

ม้างกาย ม้างอย่างไร ดีแต่พูด ดีแต่ปาก ความจริงไม่มี

ถ้าความจริงมีแล้ว ประเพณีวัฒนธรรมก็สาธุ มันเป็นศาสนพิธี พิธีกรรมใน พระพุทธศาสนา เราก็รู้ เราก็เข้าใจ แต่สิ่งนั้นทำแล้วมันเป็นภาระใหม่ ต้องแสวงหามาใหม่ แต่ ถ้าเราทำบุญทำกุศลของเรา ไทยทานนี้ก็ต้องแสวงหามา

แล้วแสวงหามา หลวงพ่อก็ไม่เอาเลย กินลมไป กินบุญไป กินบุญกินสิ่งที่ว่างเปล่า

แล้วว่างเปล่า ว่างเปล่าตรงไหนล่ะ

มันเป็นสัจจะเป็นความจริงนะ ในเมื่อคนเกิดมาเกิดจากสมมุติ เราเกิดมาก็มีพ่อแม่ ทั้งนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เกิดมา พระเจ้าสุทโธทนะเป็นพ่อ นางมหายาเยาเป็น แม่

สัจจะเป็นความจริงเป็นสัจจะเป็นความจริงนะ ถ้าสัจจะเป็นความจริงขึ้นมา ปัจจัยตั้ง สันติภูมิโก ทุกข์ในสมัยพุทธกาลกับทุกข์ในปัจจุบันนี้ก็ทุกข์อันเดียวกัน กิเลสอันเดียวกัน เพียงแต่ว่าสมัย ปัจจุบันนี้โลกเจริญขึ้น ทุกข์ก็ซับซ้อนขึ้น

แล้วเขาบอกว่ามันหมดยุค หมดกาล หมดสมัย

หมดกาล หมดสมัย มึงอย่าทุกข์สิ เอ็งอย่าทุกข์ เกิดมาแล้วมีความสุข เกิดมาแล้ว แสวงหาสิ่งที่ความพอใจทั้งสิ้น ถ้าเป็นความถูกต้องชอบธรรมมันก็เป็นบุญนะ ถ้าเป็นบาปเป็น อกุศลอันนั้นมันจะฝังไป พันธุกรรมของจิตๆ ใจ ย้ำคิดย้ำทำจะเป็นจิตเป็นนิสัยของเธอ เกิด แต่ภพแต่ละชาติทำอะไร

ธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใจ คนที่เกิดมาแล้วเห็นหน้ากัน พบกัน ไม่เคย เป็นญาติเป็นพี่เป็นน้องในชาติใดชาติหนึ่งไม่มี มันยาวไกลขนาดไหนการเวียนว่ายตายเกิดใน วัฏฏะ จะเชื่อไม่เชื่อเป็นสิทธิ์ แต่ผู้ที่ประพฤติดีปฏิบัติมันจะลบล้างให้สิ้น

ผู้ที่ปฏิบัติ สัญญา ความจำได้หมายรู้ในการซับซ้อนซับซ้อนของบุญของกรรม ถ้าชำระ ล้างสิ้นไปไม่ได้ จะสิ้นกิเลสได้อย่างไร

การสิ้นกิเลสคือการรื้อถอนรื้อชาติ รื้อถอนพญามาร รื้อถอนอวิชชา รื้อเจ้าวัฏจักรในหัวใจ ของตนสิ้นไป ถึงจะเป็นผู้ที่ถึงที่สุดแห่งทุกข์ในพระพุทธศาสนา เอวัง